

Moese podaje, że najstarsze źródła o Pilawie Górnej pochodzą z 1510 r., jednak aż do połowy XVIII w. miejscowość nie wyróżniała się, będąc niewielką katolicką gminą o nieźle rozwiniętym tkactwie. W 1725 r. posiadłość w Pilawie Górnej kupuje Ernst Julius von Seidlitz i od tego czasu, za sprawą jego postaci, miejscowość ta będzie związana z ewangelickim zgromadzeniem Braci Morawskich, którego członkiem był hrabia. W pierwszych dziesięcioleciach XVIII w. Śląsk stał się terenem tranzytowym dla uciekinierów religijnych z Czech, kierujących się ku Saksonii, w której panowała tolerancja religijna Fryderyka II Wielkiego. Za namowami Mikołaja Ludwiga von Zinzendorfa, jednego z najbardziej znanych pietystów w Europie i założyciela największej na kontynencie osady Braci Morawskich w saksońskim Herrnhut, von Seidlitz w zakupionych dobrach postanawia zorganizować refugium dla przesiedlanych.

Przy czynnym udziale von Zinzendorfa, w 1743 roku dochodzi do wytyczenia „na surowym korzeniu” układu przestrzennego miejscowości, która od tego momentu nosiła nazwę Gnadenfrey. Nowa kolonia miała spełniać dwa podstawowe postulaty lokalizacyjne: bliskości względem posiadłości dobroczyńcy – von Seidlitz – oraz w stosunku do ważniejszego ciągu komunikacyjnego. Nowo wytyczony, duży, prostokątny plac ustawiono krótszym bokiem równoległe do drogi. W centralnej części założenia, jako pierwszą budowlę nowej osady, wzniesiono w 1744 r. dom modlitw, natomiast sukcesywnie wokół placu powstawały kolejne budynki, m. in. dom dla wdowców, osobne budynki dla rodzin i małżeństw oraz cmentarz.

Dom Braci Morawskich powstał wzdłuż dłuższego, zachodniego boku placu, mniej więcej w połowie jego długości, zaraz koło Domu Modlitw. Zgodnie z regułami zgromadzenia, wierni gminy podzieleni byli na tzw. „chóry”, który to podział przełożono na przestrzenno-funkcjonalne zorganizowanie miejscowości Gnadenfrey – poszczególne chóry posiadały do dyspozycji kolejno wznieszone w Pilawie obiekty. Dom braci [c. d. zał. Nr 1]

Sytuacja.

Dom braci morawskich zlokalizowany jest przy głównym placu Pilawy, założonym na stoku Wzgórza Parkowego, na terenie opadającym delikatnie ku północy. Plac uzyskał kształt mocno wydłużonego prostokąta o wymiarach ok. 35 x ok. 190 m, którego krótszy bok jest ustawiony wzdłuż drogi o znaczeniu lokalnym (ob. ul. Piastowska). Łączy ona szlak wybiegający z Dzierżoniowa w kierunku południowo-wschodnim ku Ząbkowicom Śląskimi z Przerzecznym Zdrój i Niemczą. Budynek zlokalizowany jest elewacją frontową (wschodnią) bezpośrednio przy dłuższym, zachodnim boku placu, w środku pierzei utworzonej przez wydłużone elewacje budynków zespołu zabudowań ewangelickiego zgromadzenia braci morawskich, utrzymując wyznaczoną przez pozostałe obiekty linię zabudowy. Pierwotnie, niemalże naprzeciw domu, znajdowała się sala modlitw, obecnie zaś teren ten jest niezabudowany, tworząc rozległy plac. Od strony podwórza z domem braci sąsiaduje budynek wielorodzinny powstały w latach 70. XX w.; usytuowany jest analogicznie do równoległego skrzydła domu, powstałego w 1764 r., jednak zlokalizowany jest on w nieco większej odległości od obecnego obiektu. Teren parceli, na której znajduje się budynek, nie jest wydzielony żadnymi ogrodzeniami.

Materiał, konstrukcja, technika.

Ściany zewnętrzne. Ściany obwodowe murowane z kamienia łamanego uzupełnionego cegłą, z wypełnieniem z zaprawy wapiennej. Tynkowane grubą warstwą zaprawy narzutowej, pierwotnie wykończonej gładkim tynkiem wapiennym barwionym w masie (widocznym w miejscach ubytków tynków najnowszych), przykryte wtórnie założonym tynkiem wapiennym o dość grubym kruszywie. Obramienia okien oraz podokienniki, obramienie otworu wejściowego w elewacji frontowej oraz gzymsy okapowe z cegły, tynkowane.

Detale architektoniczne. Oryginalne detale architektoniczne ciągnięte w tynku (opis: patrz elewacje). Portal wejściowy wykonany w tynku, malowany. Gzyms wieńczący ceglany, tynkowany.

Stropy. Stropy płaskie na drewnianych belkach, z podsufitką, tynkowane tynkami wapiennymi na podkładzie z maty trzinowej.

Wieżba dachowa. Wieżba dachowa niedostępna. Konstrukcja dachu głównego i dachów lukarn: dach dwuspadowy, o stromym spadku połączy wynoszącym ok. 40 – 45°, naczółkowy, z kalenicą równoległą do frontu działki. Lukarny kryte osobnymi dachami dwuspadowymi o kierunkach kalenic prostopadłych do kalenicy dachu głównego.

Pokrycie dachu. Dach dwuspadowy budynku oraz daszki lukarn przekryte dachówką ceramiczną o wykroju karpiołki ułożonej w podwójną koronkę, w kolorze ceglastym.

Kominy murowane z cegły.

Posadzki Podłogi. Posadzki cementowe, na piętrach podłogi drewniane.

Schody zewnętrzne. Wejście główne poprzedzone schodami jednobiegowymi, dwustopniowymi, o profilowanych stopnicach, wykonanymi z kamienia.

Otwory drzwiowe. Otwór wejściowy główny w kształcie prostokąta zamkniętego łukiem odcinkowym z kluczem. Drzwi drewniane, dwuskrzydłowe, ramowo-płycinowe, symetryczne, z nadświetlem. W dolnej części skrzydła drzwiowego płycina w kształcie prostokąta ułożonego wzdłużnie, środkowa w kształcie prostokąta ułożonego wertykalnie o 2/3 wysokości całego skrzydła, górna płycina identyczna jak dolna. Nadświetle wydzielone wąską belką drewnianą, prostokątne, w kształcie wydłużonego prostokąta, podzielone na trzy równe części; przeszklone; niedopasowane do kształtu otworu drzwiowego. Otwór zabezpieczony współczesną kratą metalową. [c. d. - zał. nr 1]